

україномовних українців, 3,26% – російськомовних українців, а 8,82% – кримських татар. Ксенофобія до народів країн ЄС та Північної Америки також існує. Наприклад, не хочуть пускати в Україну румунів – 11,81% опитаних, американців – 7,96%, німців – 6,03%, поляків – 5,3%, канадців – 5,24%, французів – 3,98%. Соціологи зазначають, що рівень ксенофобії зростав в Україні з 1994 року, коли його індекс оцінили у 3,5 бали, і досяг піку у 2007 році – 4,33 бала. У 2018 році індекс ксенофобії соціологи оцінили в 4,2 бала.

Людмила ЗАХАРЕНКО, Тетяна ЮРЧЕНКО-ШЕХОВЦОВА
Національна академія внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ–ПСИХОЛОГІВ

Студентський вік є найбільш оптимальним періодом для формування толерантності. Толерантність студентів закладу вищої освіти виявляється в їх рефлексивності, соціальній перцепції і можлива лише за умови здатності до емпатії, самоконтролю, емоційної стійкості.

Основними видами толерантності є вроджена та придбана толерантності. Функціональна модель процесу виховання толерантності в майбутніх фахівців включає формування толерантної свідомості, толерантних почуттів, належного рівня толерантної поведінки.

Формування толерантності студентів в освітньому процесі повинно відбуватися поетапно, а виховання у душі толерантності має бути спрямоване на протидію впливу, що викликає почуття страху і відчуження по відношенню до інших. Для формування толерантності студента необхідно враховувати психологічні особливості студентського віку, мікроклімат в навчальній групі, в закладі вищої освіти, особливості студентського колективу в цілому і окремих груп, ставлення до професії, особливості побутового влаштування студентів [5, с. 471]. Дослідники вказують на використання виховних можливостей навчальних занять у закладі вищої освіти при формуванні толерантної особистості студентів [1; 2; 3; 4; 5]. Науковці Р. Вайнола, С. Чжан переконані, що соціально-освітнє середовище закладу вищої освіти створює передумови для формування аспектів толерантності студентів у різних формах як навчальної, так і позааудиторної роботи [1, с. 275].

З метою вивчення особливостей розвитку толерантності у студентському середовищі було проведено психодіагностичне вивчення.

Емпірична база дослідження (вибірка): навчальна група студентів 3 курсу денної форми навчання – майбутніх психологів. Вік – від 19 до 21 року. Використані методики:

1) експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Є. Хухлаєв, Л. А. Шайгерова) для діагностики загального рівня та аспектів толерантності респондентів;

2) методика «Шкала емоціонального отклика» (А. Меграбян, Н. Епштейн) для визначення рівня розвитку емпатії респондентів;

3) анкета з відповідями закритого типу (містить набір можливих варіантів відповіді).

Проведений кількісний аналіз загального результату навчальної групи (середньогрупове значення 88,5 балів) та кожного окремого студента вказує на середній рівень розвитку толерантності. Це свідчить про те, що респонденти можуть проявити як толерантні, так і інтолерантні риси залежно від соціальної ситуації.

Якісний аналіз аспектів толерантності респондентів проводився за субшкалами «етнічна толерантність», «соціальна толерантність», «толерантність як риса особистості».

Отриманий середньогруповий показник етнічної толерантності респондентів становить 30,8 балів, що відповідає середньому рівню її розвитку у навчальній групі і визначає ставлення до представників інших етнічних груп залежно від ситуації, що складеться в сфері міжкультурної взаємодії. При цьому близько четверті респондентів характерний високий рівень розвитку етнічної толерантності, решті – середній.

Відповідно до відповідей на запитання анкети всі респонденти позитивно ставляться до змішаних шлюбів і майже всі вони переконані, що національність при одруженні не має значення. Однак є ті, хто вважає, що це ускладнить сімейне життя, і ті, хто не визначився з відповіддю на дане запитання. Так, подорожуючи поїздом у купе із попутником(-цею), який є представником(-цею) іншої раси, більшість респондентів проявлять готовність до спілкування, однак не виявлять ініціативи. Свою допомогу запропонують лише дехто з числа опитаних, а дехто – обмежиться формальним привітанням або зробить вигляд, що нікого не помічає.

Респонденти схильні проявляти середній рівень соціальної толерантності (середньогруповий показник 29,9 балів) по відношенню до різних соціальних груп (злочинців, представників меншин, інших релігій тощо).

Згідно з отриманими відповідями на запитання анкети респонденти будуть продовжувати своє спілкування з людьми, які мають судимість чи інші політичні погляди, чи інші релігійні уявлення.

Всі опитані стверджують, що не припинять свого спілкування зі знайомими, які стали сповідувати нетрадиційні релігії, хоча при цьому три четверті респондентів висловились про те, що мають власні чітко сформовані уявлення щодо релігії і ставлення до неї.

Третина респондентів не буде нав'язувати свою думку щодо ставлення до осіб з судимістю, дбаючи про міжособистісні відносини з оточуючими, при цьому кожен четвертий з опитаних спробує дізнатись, чим може допомогти.

Кожен п'ятий з числа опитаних вважає, що політичні переконання іншої людини – це не його справа. Однак третина респондентів поцікавляється, чи задоволений приятель(-ка) своїм політичним вподобанням, а половина спробує зрозуміти причину такого вибору.

Кожен п'ятий з числа опитаних не змінить свого ставлення до людини зі свого кола спілкування, коли дізнається про вживання нею наркотичних речовин, а близько половини респондентів запропонують їм свою допомогу. Однак знайдуться і ті, хто припинить спілкування з такими людьми.

За субшкалою «толерантність як риса особистості» середньогрупове значення становить 27,9 балів, що вказує на середній рівень розвитку особистісних рис, установок і переконань респондентів щодо їх ставлення до навколишнього світу. Так, у випадку спільного виконання роботи з людиною, до якої є неприязнь, респонденти обмежаться спілкуванням у межах ділового партнерства та спробують приховати свої емоції. При цьому жоден із них не відмовиться від дорученої роботи та не буде наполягати на зміні співвиконавця.

З людиною, з якою припинено спілкування через серйозний конфлікт у минулому, половина респондентів лише привітається, кожен шостий – зробить вигляд, що не помічає, але дехто з них – кивне в знак привітання або відпустить репліку, яка зачіпає. І лише незначна кількість респондентів буде спілкуватися, ніби нічого не сталося.

Всі респонденти вважають, що люди з особливими потребами не повинні сидіти вдома. Так, при появі у колективі людини з особливими потребами (пересувається в інвалідному візку) більшість респондентів зазначили, що проявлять бажання познайомитися і запропонують свою допомогу. При цьому лише третина опитаних висловились за те, що всі люди мають право на активне життя в будь-якому колективі, а дехто вважає, що головне в людині – бажання вчитися та працювати, а також інтелектуальні та людські якості.

Отже, у всіх сферах міжособистісної взаємодії респонденти можуть проявити толерантність/інтолерантність залежно від ситуації.

Разом з тим високий рівень емоційного відгуку (у межах 65 – 79 балів) свідчить про те, що респонденти здатні до емпатії, тобто співпереживати та співчувати, що важливо у міжособистісному спілкуванні. Високий рівень розвитку емпатії респондентів вказує на вибір ними конструктивних способів вирішення ситуацій, прогнозує успішність у розумінні співрозмовника та є професійно важливою якістю, що сприяє збалансованості міжособистісних відносин. Здібність до емпатії є досить вагомим у професійному навчанні майбутніх психологів, які будуть безпосередньо працювати з людьми.

Потрібно пам'ятати, що важливою характеристикою емпатії є замкненість у межах безпосереднього емоційного досвіду, егоїстична чи альтруїстична направленість, а зростання емпатичних здібностей відбувається зі збільшенням життєвого досвіду людини.

Таким чином, в освітньому процесі закладів вищої освіти важливо формувати толерантну особистість майбутнього фахівця, використовуючи продуктивні засоби, методи та педагогічні умови виховання цієї якості.

Література:

1. Вайнола Р., Чжан С. Формування етнічної толерантності студентської молоді в системі виховної роботи вищого навчального закладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 15. С. 271–276.

2. Копинець Ю. Ю. Толерантність як необхідна складова формування особистості сучасних студентів. *Міжнародний науковий вісник*. 2018. № 2 (18). С. 60–67.

3. Проценко І. Формування толерантності у студентів закладів вищої освіти як педагогічна проблема. *Інноватика у вихованні*. 2020. № 12. С. 192–199.

4. Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді : Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2014. 248 с.

5. Чабаненко Н. А., Несмашна Л. Ю., Сабрі С. С. Формування толерантності студентів як педагогічна застава у вищих начальних закладах України. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 471–473.

Вікторія ЗІНЧЕНКО

Донецький державний університет внутрішніх справ

ЦІННІСНІ ЗНАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ

У соціокультурній реальності існує і розвивається все людське, елементами якого є цінності та ціннісні орієнтації, збагачені досвідом історичного розвитку культури. Ці елементи є носіями сенсу людського існування, чинниками та умовами для її визначення в конкретних ситуаційних умовах, проєктування життєдіяльності людської практики.

Проблема цінностей абстрактна і не має конкретної тематики, якщо вона органічно не пов'язана з проблемою духовно-творчої діяльності, а людина – особистість, орієнтована на вдосконалення свого критичного мислення, на формування навичок соціально відповідального, на морально впевнену у власних поглядах особистість, яка здатна виробляти позитивні ідеї та емоції, здатна співчувати, переживати та нести відповідальність за власні вчинки.